

SPOZNAVNA TEORIJA V PEDAGOGIKI IN DIDAKTIKI ŠPORTA

Dr. Dolfe Rajtmajer, Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru

Izveček

Motorično znanje je posledica empiričnega, tj. izkustvenega spoznavnega procesa, ki poteka preko psihomotoričnega učenja. Spoznanje in izkustvo nudita vso paleto motoričnih reakcij človeka. Da bi bili odrasli uspešni pri poučevanju mladih, je pomembno, da prenos znanja temelji na pedagogiki kulture, ki upošteva metodičen in ne didaktičen sistem prenosa znanja.

Uvod

Spoznavna teorija oziroma gnoseologija (od grške besede gnosis = spoznanje, Solomon/Higgins, str. 187, 325) pomeni nauk o virih in možnostih ter mejah in naravi spoznavanja. Cilj vseh pedagoških ved – tudi pedagogike in didaktike športa je torej spoznati (gnosis) športno stroko oziroma se naučiti tistih informacij iz športa, ki so predmet učnega načrta. V didaktiki športa to dosežemo s pomočjo psihomotoričnega učenja oziroma vadenja.

Pri tem ne gre za kakršno koli vadenje, ampak posebno usmerjeno ponavljanje gibov in njihovih povezav, ki predstavlja neposredno čutno zaznavanje (sil) z namenom, da se osvojijo gibalni stereotipi. Vadenje je torej didaktično-metodični akt, posledice pa vedno bolj koordinirano gibanje. Psihomotorično učenje je torej zares zavestno (Pečjak, 1986, str. 81) in nenehno (Rajtmajer, 1994, str. 97) spreminjanje gibanja.

Gardner (1995, str. 240), utemeljitelj multiple inteligence, meni, da obstaja tudi posebna telesno-gibalna inteligenca oziroma zmožnost, ki jo deli v:

1. Spretno ravnanje z lastnim telesom in
2. Spretno ravnanje s predmeti (manipulativna sposobnost).

Pri tem je vso bogastvo motoričnih rešitev, npr. kinestetično reševanje prostorskih problemov, skorajda neomejeno. Njihova struktura, kvantiteta in kvaliteta je odvisna sicer od mnogih dejavnikov, bistveno vlogo pa ima proces vadenja.

Motorično znanje si je torej praviloma mogoče pridobiti na osnovi praktičnih izkušenj, tj. prakse oziroma vadenja. To pa je empirično znanje, pridobljeno iz lastnih izkušenj. Razvoj zahtevnejših, tj. strukturno zelo sestavljenih oblik gibanja pa temelji tudi na energijski komponenti gibanja. Prav slednja povzročata tako učencem v šoli kot odraslim vrsto problemov, saj visok standard, lenobnost in osebna nedisciplinarnost odvrčajo ljudi od naporenega vadenja, ki, če želimo, da bo učno uspešno, mora potekati dalj časa in z velikim številom ponovitev.

Spoznavna teorija in psihomotorično učenje

Motorično znanje je lahko le izkustveno. Pojma spoznanje-gnosis in empeiria-izkustvo se torej dopolnjujeta. To, da si znanje v športu lahko pridobimo le preko praktičnih izkušenj, pomeni v jeziku Popperja (Logika znanstvenih odkritij, 1998, str. 97) zbiranja čutnih zaznav, v jeziku motoričnega učenja pa razvijanje senzornih sposobnosti. Z branjem knjig ali gledanjem drugih, kako vadijo, se ne moremo naučiti zahtevnejših motoričnih dejavnosti.

Kako se gibanja naučimo? Bistveno je izkoriščanje zunanjih (fizikalnih) in notranjih (mišičnih) sil; posledice njihovih medsebojnih učinkov je mogoče čutno (senzorično) zaznati.

Diferenciacija teh zaznav v obliki povratnih informacij o gibanju pa omogoča preko senzoričnih in motoričnih centrov formiranje programov (ukazov), po katerih poteka gibalna ekspresija. Ti programi-ukazi se vtisnejo v spomin kot emblemi oziroma stereotipi, tj. spominski zapis gibalnega programa.

Psihomotorično učenje je v šoli voden, usmerjen proces, ki ga vodijo posebej izšolani pedagogi. Ne glede na to, da določa tako obseg motoričnega znanja kot tudi stopnjo razvitosti motoričnih in funkcionalnih sposobnosti učni načrt, pa je od pedagogov odvisno, kaj bodo otroci zares znali in do katere mere si bodo razvili te sposobnosti. Postavljamo tezo, da se velik del šolarjev pri šolskem športu ne uči in zato ne nauči potrebnih motoričnih znanj in zato ne zna vsega tistega, kar bi na svoji razvojni stopnji moral znati (problem je seveda tudi v tem, da pač nimamo preciznih katalogov oziroma standardov znanja za posamezne populacije šolarjev). Ob tem pa so pogoji za šolski šport že skoraj optimalni !

Če je torej motorično znanje šolarjev prenizko, obstaja velika možnost, da odrasli ne znamo tega kar znamo, prenesti na mlado generacijo. Menimo, da preverjanje, ocenjevanje, ki bi ga razumeli kot samo-vrednotenje učitelja in učenca, lahko pripomore k dvigu znanja tudi na področju šolskega športa..

Sistemi prenosov znanja

Kadar razpravljamo o tezi, da odrasli slabo prenašamo znanje na mlado generacijo, je potrebno vedno znova analizirati procese prenosa znanja, tj. **postopke poučevanja-učenja**. Ta dva procesa sta pod vplivom dveh generalnih pedagoških konceptov: **didaktičnega** in **metodičnega** sistema prenosa znanja. Bistveno pri tem je, da sta vzgoja in izobraževanje integrirana v enoten proces (Jurman, 1999, str. 104), kar pa je domena metodike in ne didaktike. Metodika omogoča spoznanje tako na ravni formalno logičnega mišljenja kot na ravni intuicije (ustvarjalnost); zajema torej širši kompleks znanj kot didaktika in oblikuje otroka z bolj celostnim znanjem. Didaktika se ravna po pozitivističnem spoznavnem procesu, metodika temelji na strukturalizmu. V bistvu gre za to, da je spoznanje pogojeno z razvojno stopnjo otroka in da ga lahko otrok sprejme le, če je prilagojeno njegovim zmogljivostim. Jurman zato meni (1999, str. 106), da je metodičen način prenosa znanja uspešnejši (pojem metodika je tu bistveno širši kot njegova redukcija na metodičen postopek, saj zajema tako temeljne kot specialne vede filozofije, psihologije in pedagogike).

Ker smo v tej študiji omejeni v obsegu teksta, bomo v zvezi s tem postavili le vprašanje, kje smo športni pedagogi (in vzgojitelji in učitelji razrednega pouka) v procesih prenosa znanja in ali niso naša že izpeta ponavljanja »...da učimo preko igre« le izgovor, ki naj nadomesti pravi odgovor. Torej kje smo pri procesih prenosa znanja, kaj sploh počnemo in zakaj tako in ne drugače?

Dve pedagoški orientaciji šolskega sistema

Jurman tudi meni (1999, str. 24), da naš šolski sistem nima jasne orientacije do obeh pedagoških konceptov (imenuje ju kar dve pedagogiki), ki temeljita na (1.) **pedagogiki kulture** in (2.) **pedagogiki kapitala**. Prvi predstavlja klasični evropski humanistični model, ki izhaja iz tradicij Velike didaktike Komenskega, drugi pa je ameriška stvarnost, ki jo usmerja profit oziroma kapital. V ospredju je torej pridobitniška borba, kultura in antropološke vrednote so le malo pomembne. Pomen in prava vrednost obeh pedagoških konceptov je

najbolje viden skozi model stvarnih in terminoloških razlik. Naj navedemo le najbolj vidne razlike (Jurman, 1999, str. 25-26):

Pedagogika kapitala	nivo	Pedagogika kulture
profit	cilji	kulturne potrebe človeka
tvorec kapitala	človek	tvorec kulture
svoboda v okviru kapitala	determiniranost	svoboda v okviru kulture
zbrati čimveč znanja	smoter	oblikovati celovito osebnost
ozka special. že v zgodnjem otroštvu	- » -	integrirati se v kulturo kot njen tvorec
dosežek	proces	pot (metodična)
merjenje	preverjanje	ocenjevanje
pozitivizem	spoznav. teorija	strukturalizem
behaviorizem	psihološka raven	gestalt psihologija

Testi znanja in eksterno preverjanje, ki je tekmovalnost še dodatno vpeljalo v našo šolo, kaže kako globoko smo že vpeti v pedagogiko kapitala. Čeprav za nekatere nejene prvine ni mogoče reči, da niso uporabni, pa bi morale biti v ospredju tradicije evropskega humanizma s kulturno in antropološko orientacijo. Funkcija pedagogike kapitala je torej selekcija in naše eksterno preverjanje je prav to. Pri tem pa imajo otroci le navidez enake možnosti; ugodnejše socialno okolje daje izbrancem (okrog 30% otrok) veliko prednost pred ostalimi, ki si ne morejo razvit vseh svojih dispozicij. To pa pomeni ogromni človeški kapital, ki ga sistem, ki gradi na pedagogiki kapitala, zavrže. Pri 68. milijonih Nemcev je to eno, pri ne dveh milijonih Slovencev pa je to nekaj popolnoma drugega. V Sloveniji tako izločimo okrog 70% populacije, ki v prihajajočem globalnem gospodarstvu, kjer je pomemben le profit, nima nobenih pravih možnost. S tem država izgubi ogromen človeški kapital. Na drugi strani pa bi orientacija v pedagogiko kulture z metodičnim sistemom prenosa znanja dala vsakemu posamezniku večje možnosti in več časa za razvoj.

Zaključki

S prikazom dveh pedagoških orientacij v šolstvu in dveh sistemov prenosa znanja na mlade generacije želimo spodbuditi kolege, ki se poklicno ukvarjajo s psihomotoričnim učenjem in na ta način pomembno prispevajo k vzgoji osebnosti otrok in mladine, da preverijo svoj sistem dela. Teza, da v šoli premalo naučimo otroke ustreznih športnih znanj, naj bo orientacijska in hkrati izziv vsem: teoretikom in praktikom, da vsak na svojem torišču dela v pedagogiki športa izboljšamo učne učinke.

Literatura

1. Gardner, H. (1995). Razsežnosti uma, Teorija o več inteligencah, Tangram, LJ, str.240-270
2. Jurman, B. (1999). Kako se naredi dober učbenik, Jutro, LJ, str. 7-35, 101-110.
3. Pečjak, V. (1986). Poti do znanja, CZ, LJ, str. 81-83.
4. Popper, K, R. (1998). Logika znanstvenega odkritja, SH, LJ, STR. 97-99.
5. Rajtmajer, D. (1994). Psihomotorično učenje, Izbrana poglavja iz pedagogike in didaktike športa, MB, PF, str. 14-21.
6. Solomon/Higgins. (1998). Kratka zgodovina filozofije, Sophija 3/98, LJ, str. 186-192,321-331.